

Ключевые слова: законодательные органы власти, УССР, советская историография, Конституция УССР, Верховный Совет.

© *Kateryna Levytska*
(Kyiv)

COVERAGE OF ACTIVITIES OF THE STATE AUTHORITIES IN THE USSR BY SOVIET HISTORIOGRAPHY

There is critically analyzed the scientific literature on the activities of the State authorities in the USSR from the standpoint of the present, there is the periodization of studying the problem.

Keywords: the State authorities, Ukrainian SSR, Soviet historiography, the Constitution of the USSR, the Supreme Council.

До редакції надійшла 1.11.2012.

930: 94 (477)«1991–2012»

© *Олександр Дмитрушко*
(Київ)

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНИМ АЛЬЯНСОМ: ІСТОРИОГРАФІЯ

У статті розкриваються історіографічні аспекти питання співробітництва України з Північноатлантичним альянсом доби незалежності.

Ключові слова: Україна, Північноатлантичний альянс, історіографія, доба незалежності.

Північноатлантичний договір, підписаний у Вашингтоні 4 квітня 1949 р., заклав основи Північноатлантичного альянсу (НАТО), головною метою якого було здійснення права на колективну оборону, передбаченого ст. 51 Статуту ООН. Крім офіційної мети, звичайно ж, ставилося головне політико-стратегічне завдання протистояння можливій агресії Радянського Союзу стосовно повоєнної Європи.

Відносини України з Північноатлантичним альянсом почали розвиватися вже незабаром після набуття нашою державою незалежності 1991 р. Україна ввійшла до Ради північноатлантичного співробітництва і стала одним з її активних членів. Беручи до уваги стратегічне становище України, як містка між Західною і Східною Європою, відносини між Україною та Північноатлантичним альянсом мають важливе значення для забезпечення миру і безпеки в євроатлантичному регіоні.

Вивченню проблеми співробітництва України з НАТО присвячено значну кількість робіт, як вітчизняних, так і закордонних дослідників. Зокрема, дана проблема знайшла своє відображення в публікаціях В. Будкіна [1], В. Кременя [7], С. Кульчицького [8], О. Ляшенка [9], О. Манчинського [12], І. Тодорова [13] та ін.

Мета статті – проаналізувати висвітлення питання відносин України з НАТО в історичній літературі.

Перші спроби з'ясувати відносини України та Північноатлантичного Альянсу з'являються в середині 90-х рр. ХХ ст. Основними проблемами, які в них висвітлюються, є розширення альянсу, ставлення України до цього процесу, його наслідки для нашої країни [1; 7; 8; 12].

З початком ХХІ ст. проблема дослідження взаємин Україна-НАТО набула нового поштовху. Тому, досить важливим було обґрунтування необхідності співпраці з НАТО. Перш за все, потрібно відмітити ряд дисертаційних та монографічних досліджень цього періоду. Зокрема, у монографії І. Тодорова розглядаються історичне та геополітичне підґрунтя європейського та євроатлантичного покликання України, етапи співробітництва України з Європейським Союзом та Організацією Північноатлантичного Договору в період 1991–2004 рр. На багатому і різноманітному фактичному матеріалі проаналізовано роботу центральних органів законодавчої, виконавчої й судової влади України в напрямку європейської та євроатлантичної інтеграції, досліджено місце і роль українських регіонів, політичних партій і недержавних громадських організацій у реалізації європейського вибору держави. Значна увага приділяється відносинам України та НАТО. Зокрема, мова йде про необхідність реформування Збройних Сил, розвиток відповідних державних структур, які були потрібні для того, щоб протистояти новим викликам небезпеки, хоч би звідки вона надходила. Як засвідчує досвід країн, що вже є членами НАТО, процес інтеграції в Альянс окреслював ті рамки, в яких повинні відбуватися реформи, а використання ноу-хау, досвіду та практичної допомоги НАТО сприяло більшій ефективності цього процесу [13, с.77].

У дослідженні О. Ляшенка приділяється увага розкриттю закономірностей становлення партнерських відносин з НАТО. Автор зазначає,

що формування нової системи відносин в Європі відбулось на основі старих інституцій, без докорінних змін у їх структурі. Зокрема, еволюція НАТО пішла шляхом раціоналізації військових засобів, формування додаткових, здебільшого політичних, екологічних, миротворчих функцій і нових структур широкої взаємодії з усіма країнами, що висловили бажання співпрацювати з НАТО як партнери (РСАП, ПЗМ). Окрім того, проведений у дослідженні аналіз свіжчить, що за таких змін Україна стала розглядати Альянс як важливу складову системи загальноєвропейської безпеки. Національні інтереси України стосовно НАТО протягом 1990-х рр. визначалися з огляду на ту роль, яку Альянс відіграв у підтримці міжнародного миру, стабільності, сприянні поліпшенню загального клімату довіри, створенні нової системи безпеки. Саме такий підхід обумовив участь України спочатку у РПАС (РСАП), а згодом і у ПЗМ. Під час прийому нових членів до Альянсу Україна зайняла зважену і принципову позицію, що сприяло встановленню відносин «особливого партнерства» України з НАТО. Досить позитивно автор оцінює роль Хартії та її вплив на майбутні зовнішньополітичні перспективи України. Зокрема, зазначається, що цей документ відіграє для України позитивну роль як перехідний механізм і виконує функції сприяння військовій реформі і адаптації до стандартів НАТО [9, с. 15].

Органам державної влади, судової системи та прокуратури присвячене колективне монографічне дослідження «Україна-НАТО: органи державної влади, судової та правоохороної системи як провідні учасники процесу європейської та євроатлантичної інтеграції». У монографії систематизовані методологічні підходи європейської та євроатлантичної інтеграції, з'ясовані геополітичні, історичні та юридичні передумови входження України до Північноатлантичної спільноти. В дослідженні значна увага приділяється аналізу правових засад співпраці України з НАТО. Автори зазначають, що за роки незалежності українська влада на верхівці не визначила громадську думку з питань розвитку системи національної безпеки. На думку авторів монографії досить гостро постає проблема забезпечення в Україні свободи слова, незалежної судової влади, однакових умов економічної конкуренції [14, с. 41, 47].

Економічній співпраці Північноатлантичного альянсу та України присвячена колективна монографія під редакцією О.І. Соскіна. Основними цілями, на досягнення яких повинна спрямувати свої зусилля наша країна, за твердженням авторів монографії, є розбу-

дова сучасної ринкової економіки, формування середнього класу, інтеграція до світового економічного простору. Разом з тим, у книзі висловлюється думка, що відносини України з НАТО в економічній сфері носять консультативний характер. Це пов'язано, перш за все, з функціонуванням Північноатлантичного альянсу, як військово-політичного блоку. Відповідно основним завданням НАТО є створення системи колективної безпеки [2, с. 23].

Важливі аспекти економічної співпраці України з країнами – членами Північноатлантичного альянсу розкрито у колективному дослідженні під керівництвом Г. Перепелиці. Відмічається, що головним критерієм вступу до НАТО є, перш за все, наявність ринкової економіки. Зокрема, в монографії зазначається, що Чеська Республіка стала реальним претендентом на вступ до альянсу тільки після того, як було приватизовано понад 80% чеської економіки. Аналіз експортно-імпортного балансу України з країнами – членами НАТО засвідчує, що на них припадає близько 30% експорту. Разом з тим, досить значними є інвестиції в економіку України з країн, що входять до альянсу, зокрема, відмічається, що у 2003 р. із США надійшло 16,5% інвестицій, Великобританії – 9,5%, Нідерландів – 6,8%, що сумарно становить близько 50% загального надходження інвестицій [15, с. 57].

Співробітництву України з НАТО у сфері безпеки присвячена монографія С. Джерджа. Автор зазначає, що сьогодні для альянсу важливим є досягнення колективної безпеки не військовими, а політичними методами. У нових умовах велика увага зосереджується на таких компонентах безпеки як економічна, соціальна, екологічна, енергетична, інформаційна. Завдяки співпраці з НАТО зростає обороноздатність України. У дослідженні важлива увага приділяється співпраці в екологічній, науковій та освітній сферах. Разом з тим, автор мало приділяє уваги конкретним вигодам, які отримає Україна після приєднання до НАТО. Також аналізуючи проблему проведення референдуму щодо вступу до Північноатлантичного альянсу, на нашу думку, поряд із соціологічними даними сталення населення до референдуму, необхідно було б зазначити і ставлення громадськості до питання приєднання України до НАТО [5, с. 55–56].

Заслуговує на увагу дослідження М.В. Кордона «Україна-НАТО: історія та сьогодення». Важливими є висвітлення аспектів допомоги НАТО Україні у боротьбі з наслідками повені на р. Уда та Дінець у 1995 р., коли було зруйновано та частково виведено з ладу каналізаційні споруди м. Харкова. Відмічається, що Управління

НАТО на випадок надзвичайних ситуацій, координувало допомогу від Північноатлантичного альянсу та країн партнерів. Приділяється увага і співпраці України з НАТО у військовій сфері. Зокрема, зазначається, що важливе місце у співробітництві посідає оборонна реформа, боротьба з тероризмом, підтримка миру та ін. Така співпраця відбувається за рахунок альянсу і є вигідною для України [6, с. 29, 63].

Військово-технічній політиці країн членів НАТО та відносинам з Україною присвячений збірник матеріалів «Військово-технічна політика країн-членів НАТО: організаційні аспекти співробітництва України з Альянсом». Автори загалом позитивно оцінюють розвиток відносин Україна-НАТО, особливо в питаннях реформування Збройних Сил України. Зазначається, що таке реформування має значно поліпшити оборонну інфраструктуру, сили

та засоби, щоб відповідати вимогам нової системи колективної безпеки й новим методам ведення військових операцій [3, с. 88].

Проте співробітництво України з НАТО не обмежується лише військовою, або економічною співпрацею. Значну увагу у відносинах між блоком та Україною приділено розвитку освіти та науки. Зокрема, питання співпраці у науковій сфері розкриті у дослідженнях Л. Гайдукова, Я. Яцківа [4; 16].

Таким чином, проблема відносин України з Північноатлантичним альянсом досить широко відображена у наковій літературі кінця ХХ – початку ХХІ ст. Зокрема, особливу увагу дослідники приділяють питанням економічної та військової співпраці між Україною та країнами-членами НАТО. Хоча знайшло своє відображення й співробітництво у галузі освіти та культури.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Будкін В. У рамках особливого партнерства: через співробітництво з НАТО – до об'єднаної Європи, ЄС / В. Будкін // Політика і час. – 1998. – №9. – С. 23–29.
2. Відносини Україна-НАТО: економічні аспекти / За ред. О. І. Соскіна. – К.: Вид-во «ІТС», 2003. – 120 с.
3. Військово-технічна політика країн-членів НАТО: організаційні аспекти співробітництва України з Альянсом / За заг. ред. В.П. Горбуліна, академіка НАН України, д.т.н. – К.: ДП «НВЦ» «Євроатлантик інформ», 2005. – Вип. 10. – 232 с.
4. Гайдуков Л. Альянс без погонів / Леонід Гайдуков, Сергій Терешко // Політика і час. – 2006. – № 6. – С. 3–14.
5. Джердж С. Ф. Україна-НАТО: співробітництво заради безпеки / С.Ф. Джердж. – К.: Т-во «Знання» України, 2007. – 96 с.
6. Кордон М. Україна-НАТО: історія та сьогодення / М. Кордон. – Житомир: «Полісся», 2008. – 148 с.
7. Кремінь В. На терезах глобалізму / В. Кремінь, В. Ткаченко // Політика і час. – 1999. – №2. – С. 53–58.
8. Кульчицький С. Вибір України: Північноатлантичний альянс чи Слов'янський союз? / С. Кульчицький // Політика і час. – 1999. – №3. – С. 47–59.
9. Ляшенко О. О. Інтеграція України у Європейські та Євроатлантичні структури (90-і роки ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02 «Всесвітня історія» / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / Олексій Олексійович Ляшенко. – К., 2002. – 20 с.
10. Огірчук Ю. Відносини Україна – НАТО: історія і перспективи розвитку / Юрій Огірчук // Визвольний шлях. – 1998. – №1. – С. 16–23.
11. Пирожков С. Україна і НАТО / С. Пирожков, В. Чумак // Політика і час. – 1995. – №6. – С. 13–17.
12. Маначинський О.Я. Україна і воєнно-політична обстановка в світі / О. Я. Маначинський, Є.К. Пронкін. – К.: НІСД, 1995. – 49 с.
13. Тодоров І.Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: монографія / І. Тодоров. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 268 с.
14. Україна-НАТО: органи державної влади, судової та правоохоронної системи як провідні учасники процесу європейської та євроатлантичної інтеграції: монографія / В.М. Бесчастний, І.Я. Тодоров, В.М. Субботін, О.В. Філонов, Б.В. Бабін, І.В. Креміновська. – К.: Четверта хвиля, 2008. – 168 с.
15. Україна на шляху до НАТО: через радикальні реформи до набуття членства / За ред. Г.М. Перепелиці. – К.: Стилос, 2004. – 400 с.
16. Яцків Я. Співпраця в науковій сфері – складова стратегічного партнерства України з НАТО / Я. Яцків // Україна-НАТО; Стратегічне партнерство. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Луцьк: Настир'я, 2001. – С. 29–31.

© Александр Дмитрушко
(Киев)

ОТНОШЕНИЯ УКРАИНЫ С СЕВЕРОАТЛАНТИЧЕСКИМ АЛЬЯНСОМ: ИСТОРИОГРАФИЯ

В статье раскрываются историографические аспекты вопроса сотрудничества Украины с Североатлантическим альянсом времен независимости.

Ключевые слова: Украина, Североатлантический альянс, историография, период независимости.

© Alexander Dmytrushko
(Kyiv)

UKRAINE RELATIONS WITH THE NORTH ATLANTIC ALLIANCE: HISTORIOGRAPHY

In the article the historiography aspects of collaboration of Ukraine open up with North Atlantic Treaty Organization in historical literature of time of Independence.

Keywords: Ukraine, NATO, historiography, the age of independence.

До редакції надійшла 12.11.2012.

УДК 930.1

© Ярослав Потапенко
(Переяслав-Хмельницький)

ПЕРСПЕКТИВИ АКТУАЛІЗАЦІ СОМАТИЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ІСТОРІОПИСАННЯ

У статті аналізуються проблеми та перспективи дослідження соматичної проблематики в контексті утвердження нової парадигми в історичній науці. Особлива увага приділяється зв'язкам історії тіла з мікроісторією та цивілізаційним підходом в історіографії.

Ключові слова: тілесність, мікроісторія, цивілізаційний підхід, нова парадигма історіописання.

Завершення минулого століття в царині історичної науки характеризувалося інтенсивними пошуками нової гносеологічної парадигми, здатної креативно поєднати кращі здобутки «лінгвістичного повороту», «нової культурної історії», психоісторії, історії тіла та сексуальності, гендерної історії, візуальної історії, нової політичної історії, інтелектуальної історії, історії метафор та концептів та інших порівняно нових напрямків (уникаючи, з одного боку, методологічного еkleктизму, а з іншого – «гіпертрофії епістемологічної акцентуалізації» (термін Т. Попової [11, с. 235]). Криза традиційних моделей історіописання в добу «постпост-модерну» гранично виразно унаочнила потребу трансформації «дисциплінарного» типу мислення, ґрунтованого на «інтелектуальному бюрократизмі» й «синдромі корпоративності», на рефлексивний (критичний, гнучкий і «плинний»), відкритий до трансдисциплінарних контактів та кроскультурного симбіозу). Постульовані Ф. Анкерсмітом «втеча із в'язниці мови» та звільнення від «лінгводетермінізму» логічно призводять не лише до «кінця ери «теорії», але й до переорієнтації з філософії мови до філософії свідомості й досвіду в соціогуманітаристиці. Перспективним напрямком розвитку історичної науки згаданий автор вважає відмову від «теоре-

тичного універсалізму» на користь вивчення «особистого досвіду минулого» [6, с. 223–234].

У контексті все більше акцентуованого ухилу в бік мікроісторії дедалі актуальнішою стає проблема співвідношення й евристичної сумісності мікро- та макроаналізу, а також цілком усвідомлена необхідність перенесення інтересу вченого-історика від постаті «типової людини» своєї доби до конкретних унікальних історичних індивідів, їх «персональних історій» (за Л. Репіною) [12, с. 439–440]. Дослідники все частіше приділяють особливу увагу вивченню приватного, інтимного, чуттєво-емоційного життя своїх героїв – в розрізі подібних міркувань залучення соматичної та психосоматичної складових до історичних студій виглядає абсолютно виправданим напрямком міждисциплінарного синтезу, який відкриває шлях не лише до узвичаєної теоретиками постмодерну «інтелектуальної гри інтерпретацій», але й до творення «пульсуючого простору смислів», зреалізованого з «трансдисциплінарних» позицій (за М. Фуко) і зорієнтованого на «чуттєве» сприйняття дійсності як засіб пізнання історичного минулого.

Мета статті – розглянути перспективні варіанти залучення соматичної проблематики до історичних досліджень в контексті методологічних та гносеологічних новацій, за-